

ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ* ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1960-1961

1) ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1960

Α.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΕΙΣ ΚΕΑΝ (15-29 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1960)

ΥΠΟ ΓΕΩΡΓ. Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ

Ἡ Κέα, κοινῶς Τζιά,¹ εἶναι ἡ πλησιεστέρα τῶν Κυκλάδων νήσων πρὸς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα, κειμένη νοτιοανατολικῶς τῆς Ἀττικῆς καὶ νοτίως τῆς Εὐβοίας.

Εἰς τὸν ἱστορικὸν βίον τῆς ἠκολούθησε τὴν τύχην τῶν λοιπῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου. Οὕτω διετέλεσεν αὕτη Φραγκοκρατουμένη ἀπὸ τοῦ 1207-1566, εἶτα δὲ ὑπὸ τοὺς Τούρκους ἀπὸ τοῦ 1579 μέχρι τῆς ἰδρύσεως τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ κράτους.

Ἡ νῆσος, σχήματος ῥοειδοῦς καὶ ἐκτάσεως 105 τ.χ., διακρίνεται ὑπὸ τοῦ λαοῦ εἰς 4 περιφερείας: α) τὴν *Πειροῦσαν* εἰς τὸ νότιον ἄκρον· β) τὴν *Κάτω Μεριὰν* βορειότερον τῆς *Πειρούσας*· γ) τὴν *Πέρα Μεριὰν* πρὸς τὰ βορειοανατολικά καὶ δ) τὴν *Μεσαριὰν* πρὸς τὸ κέντρον καὶ τὴν βορειοδυτικὴν περιοχὴν ἔνθα καὶ τὸ ἐπίγειον τῆς νήσου ἡ Κορησιὰ, παλαιότερον Λιβάδι.

Ὁ πληθυσμὸς ἐκ 2300 κατοίκων, συμφώνως πρὸς τὴν τελευταίαν ἀπογραφὴν (1961), ἔναντι 4000 κατὰ τὸ 1940, κατοικεῖ κυρίως: α) εἰς τὴν κοινότητα τῆς Κέας εἰς ἣν ὑπάγονται πλὴν τῆς πρωτεύουσας Κέας, κοινῶς Χώρας, καὶ συνοικισμοὶ εἰς Πέρα Μεριὰν καὶ Κάτω Μεριὰν ὡς οἱ Ποῖσες, τὰ Ἑλληνικά, ἡ Ἁγία Μαρίνα καὶ τὸ Καστρί καὶ β) εἰς τὴν Κορησιὰν (κοιν. Λιβάδι), ἣτις ἀποτελεῖ ἰδίαν κοινότητα μὲ τοὺς συνοικισμοὺς Βουρκάρι, Ὀτζιὰν κ.ἄ.

Τὸ ἔδαφος εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ὄρεινόν καὶ γυμνόν, τὰ κυριώτερα δὲ ἐπὶ τῆς νήσου δένδρα εἶναι ἡ δρυς, ἔπειτα ἡ ἀμυγδαλιά κ.ἄ.

Ἡ οἰκονομία τοῦ τόπου στηρίζεται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν.

* Περὶ τῆς καθιερώσεως τῆς δημοσιεύσεως τούτων βλ. εἰς Ἐπετηρ. Λαογρ. Ἀρχ., τόμ. Θ' - Ι' (1955-57), σ. 403.

¹ Περὶ τοῦ ὀνόματος βλ. Ἰωάνν. Ν. Ψύλλα, Ἱστορία τῆς νήσου Κέας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς, ἐν Ἀθήναις 1920/21, σ. 125.

Ἡ Κέα ἔχει μακρὰν ἱστορικὴν παράδοσιν, ἣτις ἐκκινεῖ ἀπὸ τὴν Ἀρχαιότητα μὲ τὰς πόλεις τῆς, τὴν Κορησσίαν, τὸ σημερινὸν Λιβιάδι, τὴν Ποιήεσσαν (σημ. Ποῖσες), τὴν Καρθαίαν (σημ. Πόλες) καὶ τὴν Ἰουλίδα (σημ. Κέαν καὶ Χώραν) καὶ μὲ ἐπιφανεῖς ἐξ αὐτῆς ἄνδρας.¹

Ἐκ τοῦ μεσαιωνικοῦ τῆς βίου ἐλάχιστα γραπταὶ εἰδήσεις εἶναι γνωσταί, μόνον δὲ ἐκ τοῦ πλήθους τῶν σφζομένων ἐνταῦθα βυζαντινῶν καὶ μεταβυζαντινῶν ἐκκλησιῶν δύναται τις νὰ συμπεράνη περὶ αὐτοῦ καὶ γενικώτερον τοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου τοῦ τόπου. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους καὶ δὴ κατὰ τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ 18ου αἰ. καὶ τοὺς κατόπιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἔνεκα τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τῆς νήσου καὶ τῶν ἐδρευουσῶν ἐνταῦθα ξένων προξενικῶν ἀρχῶν ἀπετέλεσεν αὕτη ὀρηγήριον ἀλλὰ καὶ καταφύγιον τῶν ἐπαναστατῶν πρὸς δὲ καὶ ἀμάχων, ἀκόμη καὶ σταθμὸν πολεμικοῦ ἀνεφοδιασμοῦ, οὕτω δὲ ὁ ἐγγύριος πληθυσμὸς ὑπέστη δεινοπαθήματα καὶ οὐχὶ μικρὰς καταστροφάς.

Κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους, κυρίως ὅμως κατὰ τοὺς κατόπιν τῆς Φραγκοκρατίας (1207-1566), διεμορφώθη ἐνταῦθα, ὡς καὶ εἰς τὰς λοιπὰς νήσους, κοινωνικὸν σύστημα διακρίσεως τοῦ πληθυσμοῦ εἰς ἄρχοντας ἢ προύχοντας καὶ εἰς δουλοπαροίκους. Οἱ τελευταῖοι μὲ τὰ ὀνόματα: *ἐξωτάρηδες*, *τσούλαφοι*, *ἀσπροβρακάτοι* καὶ *ροικοκύρηδες*² ἀπετέλουν τοὺς καλλιεργητὰς τῆς γῆς καὶ κατόκουν ἔξω τῆς πρωτευούσης, τῆς Χώρας, εἰς τοὺς ἀγρούς, μέσα εἰς χαμηλοὺς οἰκίσκους, οἱ ὅποιοι ἐκαλοῦντο ὡς καὶ μέχρι σήμερον *στάβλοι* καὶ *καθουκιές* (Λ.Α. χφ., ἀρ. 2340, σ. 436).³

Ὁ ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς ἐξελιχθεὶς ἐνταῦθα λαϊκὸς πολιτισμὸς ὑπῆρχε μέχρι τοῦδε γνωστὸς ἐξ ὅσων κυρίως ἐσημείωσεν ἐν συντόμῳ ὁ Ἰωάνν. Ψύλλας εἰς τὸ ὡς ἄνω ἔργον του περὶ τῆς ἱστορίας τῆς νήσου Κέας, ἦτοι περὶ δημωδῶν παραδόσεων (σ. 14, 57, 79, 214-216, 256, 305, 307-308), λατρευτικῶν ἐθίμων (σ. 15, 18, 63, 194, 217-220), γεωργικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν συνηθειῶν (σ. 219-220, 283-288), ἐθίμων κοινωνικῆς ὀργανώσεως (σ. 205 ἐξ., 211), δεισιδαιμόνων δοξασιῶν καὶ συνηθειῶν (σ. 214 ἐξ.). Παρατίθενται ἔτι παροιμίαι 386 (σ. 220-244), κατάροι κλπ. τοπωνύμια (σ. 244-245, 308-311), ἐπώνυμα (σ. 213).⁴

¹ Βλ. Ἰωάνν. Ν. Ψύλλα, ἔνθ' ἄν., σ. 13 κ.ἐξ., σ. 80-114.

² Βλ. ἔνθ' ἄν., σ. 205 κ.ἐξ. ἰδίᾳ εἰς σ. 211.

³ Βλ. καὶ Ἰωάνν. Ν. Ψύλλα, ἔνθ' ἄν., σ. 212.

⁴ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

α) *Alex. Fridik*, *De Cei insulae rebus*, Berolini 1892.

β) * *H. Hauttcoeur*, *Le folklore de l'île de Keos*, Bruxelles 1896.

Πρὸς εἰδικὴν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης μελέτην τῆς περιοχῆς καὶ περισυλλογὴν σχετικῆς λαογραφικῆς ὕλης εἰργάσθη ἐπὶ τόπου ἀπὸ τῆς 15-29 Αὐγούστου 1960¹ ἰδίᾳ εἰς τὴν πρωτεύουσαν, τὴν Κέα (Χώρα), ἔνθα ἐχρησιμοποίησα ἔτι καὶ πληροφορητὰς ἐγκατεστημένους εἰς *Ποῖσες*, *Ἁγίαν Μαρίαν* κ.ἄ., μετέβην

Εἰκ. 1. Ἡ Κέα (Χώρα).

δ' ἔτι πρὸς ἐπιτόπιον συλλογὴν καὶ εἰς ἀγροικίας πλησίον τῆς Παναγίας τῆς Καστριανῆς καὶ εἰς Κάτω Μεριάν.

γ) Ἰωάνν. Ν. Ψύλλας, Ἱστορία τῆς νήσου Κέας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς, ἐν Ἀθήναις 1920/21, σελ. 344 + 1 χάρτ.

δ) Ἀγγελικὴ Κόλια, Τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τῆς νήσου Κέας, Ἀθηνᾶ, τόμ. 45 (1933), σ. 262 - 285.

ε) Ἰάκ. Τ. Βιοβίτζης, Αἰ βολαὶ τῆς νήσου Κέας, Ἐπετ. Ἐταιρ. Βυζ. Σπουδῶν, τόμ. ΙΘ' (1949), σ. 26 - 74.

ς) R. Tourte, Ἐξοχικὰ σπίτια στὸν Κούντουρο, «Τὸ νησάκι μας ἢ Κέα», ἔτ. Β' (1953), ἀρ. 21, σ. 6 - 7.

ζ) Ἰωάνν. Φ. Λαζαρίδης, Παναγία ἢ Καστριανή. Ἡ ἱερὰ μονὴ Κέας. Ἱστορία, παρακλητικὸς κανὼν. Συναξάριον. Ἀθῆναι αΨνδ' 8ον, σ. 27 + 1 εἰκ. ἐκτὸς κειμένου.

¹ Ἡ λαογραφικὴ ἔρευνα αὕτη ἐπραγματοποιήθη κατόπιν εἰδικῆς ἐντολῆς τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν (ἀρ. ἐγγρ. 40556/1960.)

Ὁ διατεθεὶς χρόνος δύο ἑβδομάδων δὲν ἦτο βεβαίως ἐπαρκὴς πρὸς ὅπως δὴποτε πλήρη ἔφρουναν εἰς τὴν περιφέρειαν ταύτην, παρὰ ταῦτα ὁμως δι' ἑντατικῆς ἐργασίας ἐπετεύχθη ἡ συλλογὴ ποικίλης ὕλης, ἣτις κατεγράφη εἰς σελ. 452, 8ου σχήμ. μεγ. καὶ κατετέθη εἰς τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον ὑπ' αὐξ. ἀριθμ. χειρογράφου 2340, πρὸς δὲ καὶ ἡ ἠχογράφησις μουσικῆς ὕλης ἐκ 31 δημωδῶν ἁσματίων καὶ χορῶν. Ἡ ἐκτέλεσις τῶν χορῶν καὶ ἀρκετῶν ἁσματίων ἐγένετο εἰς ἄσκαυλον (τσαμπούναν). Ἡ ὕλη αὕτη κατεγράφη εἰς τὸ σχετικὸν βιβλίον Εἰσαγωγῆς ἀπὸ τοῦ ἀρ. 4253-4284.

Ἡ περισυλλεχθεῖσα ὡς ἄνω λαογραφικὴ ὕλη περιλαμβάνει εἰδικώτερον πληροφορίας: α) διὰ τὸν *ὄλικὸν βίον*: τὴν κατοικίαν, τὸ ἔνδυμα, τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν κ.ἄ. β) τὸν *κοινωνικὸν βίον*, ἦτοι τὰ κατὰ τὴν γέννησιν, τὴν βάπτισιν, τὸν γάμον καὶ τὸν θάνατον, ἔθιμα τῆς λαϊκῆς λατρείας, θεσμοὺς κοινωνικῆς ὀργανώσεως, ἔθιμικὸν δίκαιον κ.ἄ. γ) διὰ τὴν *πνευματικὴν ζωὴν*, στοιχεῖα τῆς λαϊκῆς πίστεως, δεισιδαίμονας δοξασίας, μαγικὰς ἐνεργείας, ἀστρολογίαν καὶ μετεωρολογίαν, λαϊκὴν λατρικὴν, δημῶδη ἄσματα 41, δίστιχα 11, παραμύθια καὶ εὐτραπέλους διηγήσεις, ἀνέκδοτα, μύθους 19, παραδόσεις 79, παροιμίας 37, ἐπιδῶδες 10 κ.ἄ.¹

Πλὴν τῆς ὕλης ταύτης κατεγράφησαν ἔτι ἀπὸ σελ. 429-434: δύο τραγούδια (τῆς Σούσας καὶ τοῦ γεφυριοῦ τῆς Ἄρτας), εἰδήσεις τινὲς περὶ τῆς λαϊκῆς λατρείας καὶ μία παράδοσις περὶ ἀγιάσματος ἐκ Λειβησίου Μάκρης Μ. Ἀσίας. (Τὴν ὕλην ταύτην ὑπηγόρευσε ἡ ἐκεῖθεν καταγομένη Κα Χρυσὴ Νικ. Πολίτου τὸ γένος Ἀνγερινοῦ Χατζηνικήτα).

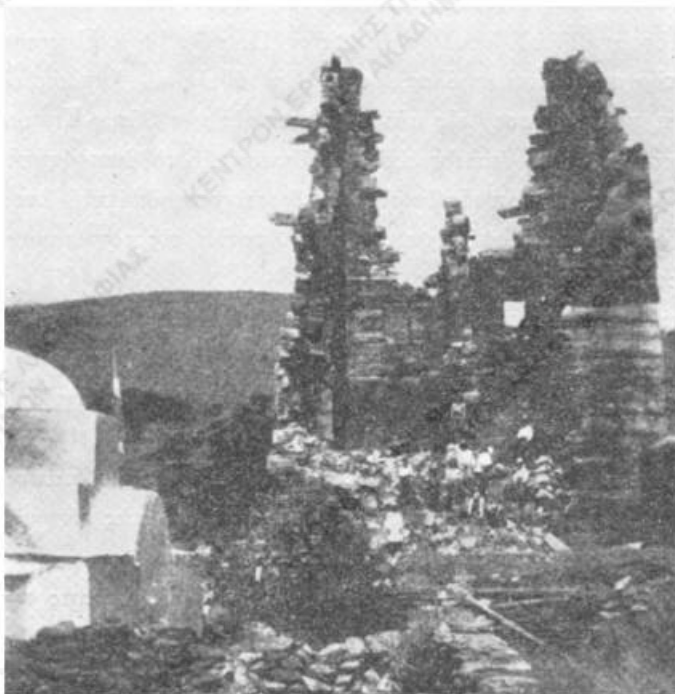
Ἐκ τῆς γενικῆς ἐπισκοπῆσεως τῆς περισυλλεχθείσης ἐκ Κέας ὕλης ταύτης παρατηρεῖ τις ὅτι εἰς τὰ κύρια χαρακτηριστικά του ὁ κατὰ παράδοσιν ἑνταῦθα λαϊκὸς βίος ἀνήκει εἰς τὸν νησιωτικόν, τὸν Κυκλαδικὸν ὑπὸ στενωτέραν ἑννοιαν. Εἰς τοῦτον ὁμως διακρίνονται καὶ στοιχεῖα ἀρκετά, τὰ ὅποια εἰσῆχθησαν ἀπὸ τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα δι' ἐποίκων εἰς τὴν νῆσον ἐξ Ἀττικῆς καὶ Εὐβοίας κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους καὶ δὴ κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν.² Περὶ τῶν ἔξωθεν ἐγκαταστάσεων τούτων ἀναφέρεται ἔτι καὶ εἰς σχετικὰς παραδόσεις (βλ. Λ. Α., χειρόγρ., ἀρ. 2340,³ σελ. 62, 186).

¹ Ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης εὐχαριστῶ θερμῶς τοὺς κ. Ἀντώνιον Λαζαρίδην, ἱατρὸν καὶ πρόεδρον τῆς κοινότητος Κέας, καὶ Κωνστ. Χαροφυλακίδην, διευθυντὴν τοῦ περιοδ. «Τὸ νησάκι μας ἢ Κέα» διὰ τὴν πολῦτιμον συνδρομὴν των πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς ἐρεύνης μου ταύτης, πρὸς δὲ καὶ τοὺς πληροφορητὰς μου μεθ' ὧν τοὺς κ. Μιχ. Γεροντάκην, Κωνστ. Μαρούλην καὶ τὴν σύζυγόν του κλπ.

² Βλ. καὶ Ἰωάνν. Ψύλλαν, ἔνθ' ἀν., σ. 259.

³ Ἐφεξῆς αἱ παραπομπαὶ μόνον μετὰ τὴν βραχυγραφίαν: χφ.

Κατ' ἐπίδρασιν προφανῶς λογίαν φέρεται ἐνταῦθα ἡ παράδοσις ὅτι ἡ νῆσος ἐλέγετο τὸ πρῶτον Ἰουλίς. Ἔπειτα «ἦρθαν οἱ Τοῦρκοι κ' ἐβάλανε φωτιά κ' ἐκαιγόντανε τὰ ἐλαιόδεντρα ἕξε μῆνες μέχρι πὺν καήκανε ὅλα καὶ ἀπὸ τότε ὠνομάσθηκε Κέα. Τότες ἐρημώθηκε ὁ τόπος κ' ἐκατοικήσανε ἐδῶ Νεράϊδες. Ὑστερα ἦρθαν ἀπὸ ἄλλους τόπους κ' ἐκατοικήσανε φερτοί. Ἐμεῖς ἦρθαμε ἀπὸ διάφορους τόπους. Μιὰ οἰκογένεια παλιὰ ἔμεινε πὺν λέγεται Χωματιανός. Ὑπάρχουν ἀκόμη ἐδῶ ἀπ' αὐτὴν τὴν οἰκογένεια τοῦ Χωματιανοῦ καὶ κάθονται σιὸ Λιβιάδι (= Κορησίαν). (Χφ., σ. 62).

2. Τὸ κάστρο τῆς Ἁγίας Μαρίας.

Πολλὰ παραδόσεις ἐντοπίζονται εἰς ἀρχαίους τόπους τῆς νήσου καὶ σωζόμενα ἐρείπια καὶ ἄλλα μνημεῖα. Οὕτω παραδίδεται ὅτι στὶς Πόλες (ἀρχ. Καρθαία) «ἐκατοικούσανε μιὰ φορὰ παλαιοὶ Ἕλληνες. Ἦτανε κάστρο χιτισμένο, πὺν δὲν μπορούσανε νὰ τὸ χαλάσουνε. Πήγανε ἀπ' ὄξω νὰ χτυπήσουνε τὸ κάστρο μὰ δὲν μπορούσανε νὰ τὸ πάρουνε» (χφ., σ. 364). Ἡ παράδοσις συνεχίζει περὶ τῆς ἀλώσεως τοῦ ὄχυροῦ διὰ προδοσίας γραίας, ἥτις ὑπέδειξεν εἰς τὸν πολιορκοῦντα ἐχθρὸν τὸ σύστημα ὑδρεύσεώς του, ὅστις τότε ἀπέκοψε τὸ ὕδωρ καὶ ἠνάγκασε τοὺς ἀμυνομένους εἰς παράδοσιν.

Περὶ τὸν ἠρειπωμένον ἀρχαῖον πύργον τῆς Ἀγίας Μαρίνας (εἰκ. 2) κυκλοῦνται παραδόσεις, αἱ ὁποῖαι ἱστοροῦν περὶ τῆς αἰτίας ἕνεκα τῆς ὁποίας παρέμεινε τὸ κτίσμα ἡμιτελές (χφ., σ. 9-11)· ἐπίσης ὅτι κατόκει ἐντὸς τοῦ πύργου τούτου ἕνας ἀράρης, ὁ ὁποῖος πηδῶν περιεφέρετο ἐξωτερικῶς ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἐξώστου εἰς τὸν ἄλλον (χφ., σ. 186) καὶ ὅτι ἐγγὺς τοῦ πύργου ὑπῆρχε καὶ μοναστήρι. Οἱ Τοῦρκοι ἐπολιόρκησαν τὸν πύργον καὶ ἐγένοντο κύριοι αὐτοῦ, ἀφοῦ κατέστρεψαν τὸ σύστημα ὑδρεύσεώς του, τὸ ὁποῖον καὶ ἐνταῦθα ὑπεδείχθη εἰς αὐτούς, ὡς εἰς τὴν προηγουμένην διήγησιν, ὑπὸ ἐντοπίας γυναικὸς (χφ., σ. 186).

Ἐτέρα παράδοσις ἀναφέρει ὅτι εἰς τὸν πύργον διέμενε βασιλοπούλα, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐρωτευθῆ τὸ βασιλόπουλον τῶν Ποισῶν (ἀρχ. Ποιήσσσα).

Ὁ πατὴρ τῆς βασιλοπούλας, ὅστις δὲν ἤθελε τὸ βασιλόπουλο ὡς ἄνδρα τῆς κόρης του, παρεσκεύασεν εἰς αὐτὸ ἐνέδραν εἰς τὴν θέσιν Κρεμαστή. Ὅτε δὲ κατὰ τὴν νύκτα διήρχετο ἐκεῖθεν ἐπὶ τοῦ ἵππου του τὸ βασιλόπουλο, παρουσιάσθη αἴφνης ἔμπροσθέν του εἰς ἕκ τῶν ἐνεδρευόντων, ὁπότε ὁ ἵππος ἐτρόμαξεν ἐκ τοῦ αἰφνιδιασμοῦ καὶ κατέρριψε τὸ βασιλόπουλο εἰς τὸν παρακείμενον κρημνόν, ὅπου καὶ ἐφονεύθη (χφ., σ. 57).

Ἐνδιαφέρουσαι εἶναι αἱ παραδόσεις περὶ τὸν Λιόντα (εἰκ. 3), τὸν κολοσσιαῖον λέοντα (μῆκ. 6 μ. καὶ πλ. 2,70 μ.), λαξευμένον ἐπὶ ὀγκώδους λίθου. Κεῖται ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ ὄρους τῆς Ἀγίας Ἄννας (εἰκ. 4), ἀνατολικῶς τῆς Κέας (Χώρας).

Κατὰ τὸν Ἰω. Ψύλλαν¹ τὸ μνημεῖον τοῦτο εἶναι παλαιότατον ἐν τῇ νήσῳ, ἀνάθημα εἰς τὸν Ἀρισταῖον διὰ τὴν εὐνοϊάν του καὶ τὰς εὐεργεσίας του πρὸς τοὺς κατοίκους, ὑποφέροντας ἐκ τῆς ξηρασίας τοῦ τόπου.

Αἱ σχετικαὶ σήμερον παραδόσεις ἀναφέρουν ὅτι ὁ Λιόντας «ἦτονε ζωντανὸ λιοντάρι πάνω στὴν Ἀγία Ἄννα. Μιὰ μέρα ἀγρίεψε κ' ἐκατέβαινε κάτω πρὸς τὴ Χώρα νὰ φάῃ τὸν κόσμο. Ἡ χάρι τῆς Ἀγίας Ἄννας τὸ μαρμάρωσε στὴ θέσι πού 'ναι τώρα» (χφ., σ. 65). Ἄλλη παράδοσις λέγει ὁμοίως ὅτι ὁ Λιόντας ἦτο ζωντανὸς ἐπάνω εἰς τὸ βουνὸ τῆς Ἀγίας Ἄννας, ὅπου κατόκει καὶ Ἀνεράϊδες. «Ὁ λέοντας ἀγρίεψε πολὺ κ' οἱ Νεράϊδες φοβηθήκανε καὶ τὸν ἐκνύλισανε κάτω κ' ἦρθε στὸ μέρος πὸν εἶναι τώρα στοιχειωμένος» (εἰκ. 4)· (χφ., σ. 139).

Ὀλίγον ὑψηλότερον τοῦ Λιόντα καὶ κάτωθι τῆς Ἀγίας Ἄννας εἰς τὴν θέσιν Μάρμαρα πιστεύεται ἐπίσης ὅτι κατοικοῦν Νεράϊδες. Ἀναφέρεται ὅτι ὑπῆρχεν εἰς τὴν Κέαν (Χώραν) μέχρι πρό τινος ἡ δεισιδαίμων συνήθεια, εἰς οἰκίας ἔνθα εὐρίσκετο λεγὼν νὰ καλύπτουν τοὺς θελοπίνακας τῶν παραθύρων, τὰ ὁποῖα

¹ Ἐνθ' ἀν., σ. 14-15, 305-306.

ἔβλεπον πρὸς τὸ μέρος τοῦτο, ἵνα μὴ ἢ λεχῶ ἐκ τοῦ παραθύρου ἴδη Νεραΐδας, οὕτω δὲ πάθη ἐξ αὐτῶν κακόν τι». ¹

Τὴν δεισιδαίμονα δοξασίαν ταύτην ἐπαναλαμβάνων καὶ ὁ Gabriel Welter (Von den griechischen Inseln. Keos I). ² θεωρεῖ τὸ ἀρχαϊκῆς τέχνης μνημεῖον τοῦτο ἀρχαιότερον τοῦ 600 π.Χ. καὶ τὸ συνδέει πρὸς ἀρχαῖον ἐν Κέα σχετικὸν μῦθον, ³ ὁ ὁποῖος διεσώθη ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείδου τοῦ Ποντικοῦ (Fr. Hist. Gr.,

Εἰκ. 3. Ὁ λιόντας.

ἐκδ. C. Müller, II, 214). Ἐκαλεῖτο μὲν Ὑδροῦσα ἢ νῆσος· λέγονται δὲ οἰκῆσαι Νύμφαι πρότερον αὐτῆν· φοβήσαντος δ' αὐτὰς λέοντος, εἰς Κάρυστον διαβῆναι. Διὸ καὶ ἀκρωτήριον τῆς Κέω Λέων καλεῖται. Κέως δ' ἐκ Ναυπάκτου διαβάς ᾤκισε καὶ ἀπ' αὐτοῦ ταύτην ὠνόμασαν.

² Ἀρισταῖον δὲ φασὶ μαθεῖν παρὰ μὲν Νυμφῶν τὴν προβάτων καὶ βοῶν ἐπιστήμην, παρὰ δὲ Βορισῶν τὴν μελιττοουργίαν· φθορᾶς δὲ οὔσης φντῶν καὶ ζώων, διὰ τὸ λείπειν ἔτησίαις. *** ⁴

¹ Βλ. Ἰωάν. Ψύλλα, ἐνθ' ἄν., σ. 14, σημ. 2.

² Βλ. εἰς Jahrb. des deutsch. Arch. Inst., τόμ. 69 (1954) (Archäol. Anz., στ. 82). (Τὴν βιβλιογραφικὴν ὑπόδειξιν ὀφείλω εἰς τὸν καθηγ. κ. Νικ. Κοντολέοντα).

³ Ἐνθ' ἄν., σ. 79, 82 κ.ἑξ.

⁴ Εἰς τὴν παράδοσιν ταύτην φαίνεται ὅτι ἀναφέρεται καὶ ὁ Ἰωάν. Ψύλλας, ἐνθ' ἄν., σ. 307-308.

Ἐκ τῆς παραδόσεως ταύτης, τῆς ὁποίας ἔλλειπει ἡ συνέχεια, μανθάνομεν ὅτι εἰς τὴν Κέα, ἣτις ἐκαλεῖτο Ὑδροῦσα διὰ τὴν ἀφθονίαν προφανῶς τῶν εἰς αὐτὴν ρεόντων ὑδάτων, κατόικουν Νύμφαι, παρὰ τῶν ὁποίων ἐδιδάχθη ὁ Ἄρισταιος τὴν τέχνην τῆς διατροφῆς προβάτων καὶ βοῶν καὶ ὅτι τὰς Νύμφας αὐτάς, φοβήσας ὁ ἐν τῇ νήσῳ λέων ἐξεδίωξεν εἰς Κάρυστον.

Εἰκ. 4. Ἡ κλιτὸς κάτωθι τῆς Ἁγ. Ἄννας.
Εἰς τὸ μέσον περιόλου διακρίνεται ὁ λιόντας.

Βραδύτερον ἐπῆλθε καταστροφή τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν, διότι καθυστέρησαν νὰ πνεύσουν οἱ ἐτησίαι. Ὁ Welter (ἐνθ' ἂν., στ. 82 κ.ἐξ.) διατυπώνει τὴν ὑπόθεσιν ὅτι εἰς τὸ ἔλλειπον μέρος τῆς παραδόσεως ταύτης, θὰ ἐλέγετο ὅτι οἱ Κεῖοι πρὸς κατάπαυσιν τῆς ξηρασίας καὶ διάσωσιν οὕτω τῆς βλαστήσεως καὶ τῶν ζώων θὰ ἐπεζήτησαν τὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν νήσον τῶν Νυμφῶν, ἔπρεπε ὁμοῦς προηγουμένως νὰ παύσῃ ὑπάρχων ἐκεῖ ὁ λέων. Ὁ Ἄρισταιος θὰ παρεκάλεσε πρὸς τοῦτο τὸν Ἀπόλλωνα, ὅστις εἰσακούων ἀπελίθωσε τὸν λέοντα. Οὗτος κατόπιν ἰδρῦθη ὑπὸ τῶν κατοίκων ὡς μνημεῖον εἰς ἣν θέσιν εὐρίσκεται σήμερον εἰς ἔνδειξιν τῆς ἐπιδειχθείσης πρὸς ἀπολίθωσίν του θείας δυνάμεως.

Ἡ ὑπόθεσις αὕτη τοῦ Welter πρὸς ἐξήγησιν τῆς ἰδρύσεως εἰς τὴν θέσιν ταύτην τοῦ μνημείου εἶναι ἀρκετὰ πιθανή, νομίζω δὲ ὅτι δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία, ὅτι εἰς τὰς σημερινὰς περὶ τοῦ Λιόντα δημώδεις παραδόσεις τῶν κατοίκων τῆς νήσου σφύζεται ὁ ἀρχαῖος οὗτος μῦθος περὶ τοῦ λέοντος καὶ τῶν Νυμφῶν.

Εἰς τὴν Πετροῦσαν, νοτιανὴν περιοχὴν τῆς νήσου, εὐρίσκεται σπήλαιον παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς θαλάσσης περὶ τοῦ ὁποίου παραδίδεται ὅτι ὑπῆρξε «τὸ σπίτι τοῦ Κόκλωπα. Αὐτὸς ἔβανε ἐκεῖ τὰ πρόβατά του. Πῆγε ἓνα παιδί νὰ τοῦ ζητήσῃ φωτιά. Ὁ Κόκλωπας εἶχε ἓνα μάτι ῥωτᾷ τὸ παιδί: «πῶς σὲ λένε». Λέει τὸ παιδί: μὲ λένε «Κανένα».

Κάτσε ἐδῶ μαζί μου. Αὐτὸς μὲ μιὰ βολάδα (=μεγάλῃ πέτρα) ἔφραξε τὴν πόρτα. Ὑστερα τὸν ἐγύρευε νὰ τόνε φάῃ. Δὲν τὸν εὐρίσκει. Τὸ πρῶν ἀμολάει τὰ

πρόβατα νὰ βγοῦν ἔξω. Τὸ παιδί ἔπιασε ἀποκάτω ἀπὸ τὸ ζυγοῦρι (= κριὸν) κ' ἐβγήκε ἔξω. Γι' αὐτὸ ὁ τόπος αὐτὸς ὠνομάστηκε Τραόμαντρα, γιὰτ' ἦτανε τοῦ Κόκλωπα ἡ μάντρα» (χφ., σ. 355).

Ἐκ τῶν θρησκευτικῶν παραδόσεων ἐνδιαφέρουσαι εἶναι αἱ συνδεόμεναι πρὸς ἐκκλησίας μεταξὺ τῶν ὁποίων αἱ τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων, τοῦ Προφήτου Ἡλία καὶ τῆς Παναγίας τῆς Καστριανῆς.

Οἱ Ἅγιοι Ἀνάργυροι πιστεύονται καὶ ἐνταῦθα ὡς θαυματοργοί. Κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν «πᾶνε πολλοί, πέφτουν ἀπὸ βραδὺς μέσα στὴν ἐκκλησία καὶ κοιμῶνται καί, ἂν εἶναι δίκαιοι, γίνονται καλά. Στὴν ἑορτὴ τῶν εἶναι πολλοὶ πού τάζονται¹ καὶ πᾶνε ζῶα, ἓνα βόδι, μιὰ γίδα, ἓνα πρόβατο καὶ τὸ σφάζουν καὶ τὸ τρώει ὁ κόσμος δωρεὰ» (χφ., σ. 19-20).

Λέγεται περὶ τινος κάποτε, ὅτι εἶχε μετανοήσει νὰ θυσιάσῃ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τῶν ἀγελάδα, τὴν ὁποίαν εἶχε ἀφιερῶσει, ὅποτε τὸ ζῶον ἔφυγε μόνον καὶ κατηθύνθη εἰς τὴν ἐκκλησίαν πρὸς θυσίαν.

Ἡ διήγησις αὕτη εἶναι προφανῶς παραλλαγὴ τῆς ἤδη ἐκ τῶν βυζαντινῶν χρόνων γνωστῆς, σήμερον δὲ καὶ ἀλλαχοῦ, ὡς ἐν Ἡπειρῷ, διαδεδομένης παραδόσεως περὶ ἐθελουσίας προσελεύσεως ἐλάφου κατὰ τὸν χρόνον ἐκκλησιαστικῆς πανηγύρεως πρὸς θυσίαν.²

Παλλάδιον τῆς νήσου θεωρεῖται ἡ Παναγία ἡ Καστριανὴ (εἰκ. 5), κειμένη εἰς τὸ βορειοανατολικὸν ἄκρον τῆς νήσου. Ταύτην ἔχει καὶ ἐπικαλεῖται ὁ λαὸς βοηθὸν ἐν ὥρᾳ κινδύνου, εἰς ἀσθενείας καὶ εἰς ἄλλας ἀνάγκας του, διὸ καὶ ὑπάρχουν περὶ αὐτὴν ποικίλαι παραδόσεις, ὡς αἱ περὶ τῆς εὐρέσεως τῆς θαυματοργοῦ εἰκόνης τῆς, τῆς ἀνεγέρσεως τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν θαυμάτων τῆς Παναγίας (χφ., σ. 19, 60, 152, 311).

Ἡ παράδοσις περὶ τῆς κτίσεως τῆς ἐκκλησίας εἰς τὴν σημερινὴν θέσιν ἀναφέρει, ὅτι, ὅταν εὐρέθῃ ἐκεῖ ἡ εἰκὼν, μετεφέρθη μεσογειότερον καὶ ἐτοποιητήθη ἐντὸς εἰκονοστασίου. Ὁ βοσκός, ὅστις εἶχεν εὔρει τὴν εἰκόνα καὶ τὴν εἶχε μετακινήσει εἰς τὴν νέαν θέσιν, εἶδεν εἰς ὄνειρόν του τὴν Παναγίαν, ἡ ὁποία τοῦ παρήγγελλε νὰ κτίσῃ τὴν ἐκκλησίαν ἐκεῖ ὅπου εἶχεν εὔρει τὴν εἰκόνα. Τὴν πρῶιαν μάλιστα περετήρησεν ὁ ποιμὴν ὅτι ἡ εἰκὼν εἶχε φύγει ἀπὸ τὸ εἰκονοστάσιον.

¹ Εἰς τοὺς Ἁγίους Ἀναργύρους τάσσουν καὶ οἱ κτηνοτρόφοι ἄρρωστα ζῶα τῶν νὰ θεραπευθοῦν, ὑποσχόμενοι νὰ τὰ σφάξουν κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Ἁγίων καὶ διανεῖμουν τὸ κρέας εἰς τοὺς πανηγυριστὰς δωρεὰν (χφ. σ. 162 καὶ 199).

² Βλ. Στίλπ. Κυριακίδου, Θυσία ἐλάφου ἐν τῇ νεοελληνικῇ παραδόσει καὶ συναξαρίοις, Λαογρ., τόμ. 6 (1917), σ. 192 κ. ἔξ. καὶ Δημ. Λουκάτου, ἐν Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχ., τόμ. 11-12 (1958-59), ἐν Ἀθήναις 1960, σ. 266.

εις παρακειμένην δὲ πλάκα «*εφαινότανε μόνο τὸ ποδάρι τῆς Παναγίας, ὅταν αὐτὴ πάτησε πάνω, γιὰ νὰ πάρῃ τὴν εἰκόνα. Ἀκόμη καὶ σήμερα στὸ δρόμο φαίνεται τὸ ποδάρι τῆς Παναγίας πάνω στὴν πέτρα (βλ. εἰκ. 6). Τότε ἀποφασίσανε κ' ἐχτίσανε τὴν Παναγία τὴν Καστριανὴν στὸ μέρος ποὺ βρῖσκεται τώρα (χφ., σ. 311).*

Τὸ ποδάρι τοῦτο τῆς Παναγίας, δηλαδὴ τὰ ἴχνη τοῦ ποδὸς της, ἐπὶ τῆς πλακὸς ἐν μέσῳ τῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν Καστριανὴν (εἰκ. 6) λέγεται ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ «*τσαρούχι τῆς Παναγίας*» (χφ., σ. 311).

Εἰκ. 5. Ἡ Παναγία ἢ Καστριανή.

Εἰς τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς νήσου εὐρίσκεται ἡ ἐκκλησία τοῦ προφήτου Ἡλία. «*Ὁ Ἄι Διὰς ἔχει τὴν ἐκκλησία του στὸ ἀψηλότερο βουνό· ἐκεῖ δὲν εἶχανε οἱ ἄθροιστοι νερό. Γιὰ νὰ τοὺς ἀποδείξῃ τὴν πίστι του στὸ θεὸ ἐκτόπησε μὲ τὸ δαβρὶ (=ράβδον) ντου τρεῖς φορὲς κ' ἐβγῆκε νερό. Ἀπὸ τότε χτίζουσε τὴν ἐκκλησία του στὸ ἀψηλότερο βουνό.*

Ἔμεῖς ἐδῶ ὅταν εἶναι ἀνοβροία κάνομε λιτανεῖα ἐκεῖ ψηλὰ στὸν Ἄι Διά. Τὴν προηγουμένη βραδνὰ φέρνομε ἐκεῖ καὶ τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας τῆς Καστριανῆς (χφ., σ. 362).

Τὴν πρωίαν τῆς ἐπομένης ἡμέρας, ἐνῶ ὁ κόσμος ὅλος εὐρίσκεται γονυπετής, γίνεται ἡ ἐκφορὰ ἐκ τῆς Ἐκκλησίας τῆς εἰκόνας καὶ ἡ περιφορὰ της γύρω ἀπὸ τὸν ναόν, ἐνῶ οἱ παρευρισκόμενοι εὐχονται, νὰ βρέξῃ ὁ Θεός.

Ὁ Ἴω. Ψύλλας (ἔνθ' ἀν., σ. 14 κ.ἐξ.) ὑποπεύει ὅτι ὑπάρχει ἐνταῦθα ἐπιβίσις σχετικῆς ἀρχαίας λατρείας. Ὁ μυθικὸς Ἄρισταῖος παραδίδεται ὅτι ἀνήγειρεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς ταύτης βωμὸν εἰς τὸν Δία Ἰκμαῖον εἰς στιγμὰς κινδύνου

καταστροφῆς τῶν κατοίκων ἐκ τῆς ξηρασίας καὶ ἐπέτυχε μὲ θυσίας πρὸς τὸν Θεὸν νὰ ὑποχωρήσῃ ὁ καύσων καὶ πνεύση δροσερὸς ἀήρ¹, ἔκτοτε δὲ συνεχίζετο κατ' ἔτος ἡ τέλεισις τῆς θυσίας ταύτης.²

Ἄξια σημειώσεως ἔτι εἶναι ἡ ὑπαρξίς ἐν Κέα τῆς παραδόσεως περὶ τοῦ Ἁγίου Κασσιανοῦ, ἣτις, ὡς γνωστόν, ὑπάρχει εὐρύτατα διαδεδομένη ἰδίᾳ εἰς Ρωσίαν (βλ. *Oskar Looritz, Der heilige Kassian und die Schaltjahrelegende, Helsinki 1954* εἰς βιβλιοκρισίαν μου ἐν Λαογρ., τόμ. 16 (1956/57), σ. 317-323 καὶ σ. 580).

Ἡ παράδοσις ἐνταῦθα (χφ., σ. 158-159) ἀναφέρει, ὅτι «ἦτανε ἓνας δικηγόρος, πού δὲν τὸν ἐδεχότανε οὔτε ἡ Κόλασι οὔτε ἡ Παράδεισο. Περνῶντας ὁ δικηγόρος

Εἰκ. 6 Τὸ ποδάρι τῆς Παναγίας.

ἀπὸ τὸ κελλὶ τοῦ Ἁγίου Κασσιανοῦ, ἐμπῆκε στὸ κελλὶ του. Ἀπέξω περνούσανε διάφορα κάρα φορτωμένα λιβάνι, κεριά, πρόσφορα, λάδι γιὰ τὸν Ἅγιο Νικόλαο.

Ὁ δικηγόρος ἐρώτησε τὸν Ἅγιο Κασσιανό, γιὰ ποιὸν εἶναι ὅλα αὐτὰ τὰ φορτώματα κ' ἐκεῖνος τοῦ ἔπε, πὼς εἶναι γιὰ τὸν Ἅγιο Νικόλαο. Τότες τοῦ λέει ὁ δικηγόρος : Θὰ σοῦ κάμω μιὰν ἀναφορὰ νὰ τὴν πὰς στὸ Χριστό· κ' ἔκαμε τὴν ἀναφορὰ καὶ τὴν πῆγε στὸ Χριστό.

Ὁ Χριστὸς ἐζήτηξε ἀμέσως νὰ τοῦ φέρουν τὸν Ἅγιο Νικόλαο. Ἐκάλεσε τὸν Μιχαὴλ Ἀρχάγγελο καὶ τοῦ εἶπε : Θέλω νὰ μοῦ φέρῃς τὸν Ἅγιο Νικόλαο ἀμέσως. Ἐτρεξε κ' ἐπῆγε καὶ τὸν εῤρηκε στὴν Μαύρη Θάλασσα, ὅπου εἶχε πνιγῆ ἓνα καράβι κ' ἐκρατοῦσε ἓνα μικρὸ παιδί καὶ τὸ ἔσωσε. Πῆρε τὸν Ἅγιο Νικό-

¹ Ἀπολλ. Ροδ., Ἀργοναυτ. Β' 516-529.

² Βλ. καὶ *M. Nilsson, Griechische Feste, Leipzig 1906*, σ. 6.

λαο και τὸν πῆγε στοῦ Χριστοῦ. Τὸν ἐρώτησε ὁ Χριστός: Ποῦ ἦσουνα, "Αγιε Νικόλαε; "Ἦμουνε στὴ Μαύρη θάλασσα κ' ἐπνίγεντονε ἓνα καράβι κ' ἔσωσα αὐτὴ τὴν ἀθῶα ψυχὴ. Ἐσὺ Κασσιανέ, τί ἔκανες ἀπὸ τὸ προῖ; λέει: Ἐδιάβαζα στοῦ κελλί μου. Λέει του ὁ Χριστός τοῦ Κασσιανοῦ; Γιὰ τιμωρία σου θὰ γιορτάζης κάθε τέσσερα χρόνια».

Ἐκ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων προέρχονται αἱ παραδόσεις περὶ πειρατικῶν ἐπιδρομῶν τῶν Λιάπηδων καὶ τῶν καταστροφῶν ἀπ' αὐτοὺς (χφ., σ. 61, 64-65, 353). Πειρατικά ἐπιδρομαὶ τῶν Λιάπηδων ἀναφέρονται ἐπίσης καὶ εἰς τὴν Ἀστυπάλαιαν¹.

Λιάπηδες ἐκαλοῦντο κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν οἱ ἄτακτοι στρατιῶται, οἵτινες παρεδίδοντο εἰς παντὸς εἶδους διαρπαγὰς καὶ αὐθαιρεσίας.

Ἡ Κέα, ὅπου τὸ 1825 ἐγένετο ἡ συγκέντρωσις 2000 Λιάπηδων πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς προσβολῆς τῶν παραλίων τῆς Συρίας καὶ Αἰγύπτου πρὸς ἀντιπερὶσπασμὸν τοῦ Ἰμβραήμ, ὅστις κατέστρεφε τὴν Πελοπόννησον, ὑπέστη ἀνηκούστους καταστροφὰς ὑπὸ τῶν ἀτάκτων τούτων στρατιωτῶν. Τόσον δὲ φαίνεται ὅτι εἶχε δεινοπαθῆσαι ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου ἐκ τῶν αὐθαιρεσιῶν των, ὥστε ἔκτοτε ὁ λαὸς νὰ προσδιορίζῃ γεγονότα μὲ τὴν φράσιν: «Ἀπὸ τὸν καιρὸ τῶ Λιάπηδω»,² πρὸς δὲ καὶ παλαιότερας παραδόσεις περὶ ἐρημώσεων ὑπὸ πειρατῶν νὰ ἀποδώσῃ καὶ αὐτὰς εἰς τοὺς Λιάπηδες, ὡς ἐπὶ παραδ. τὴν περὶ τῆς τυφλώσεως τῶν ἀποβιβασθέντων πειρατῶν ἐντὸς τῆς μάνδρας διὰ ριφθέντος εἰς τὸ πρόσωπον αὐτῶν ὑπὸ τοῦ τυροκόμου ζέοντος γάλακτος (χφ., σ. 61).

Πλὴν τῶν διηγήσεων ὁμοῦς τούτων ἀπαντοῦν ἔτι καὶ παλαιότεραι, ἀναφέρονται περὶ καταστροφῶν ὑπὸ πειρατῶν (χφ., σ. 145-47, 351-352).

Σημειωτέα ἔτι καὶ ἡ παράδοσις περὶ *γεροντοκτονίας*³ καὶ τῆς καταργήσεως τοῦ θεσμοῦ τούτου ὑπὸ βασιλέως, ὅτε ἀπεκαλύφθη εἰς αὐτὸν ἢ ἐκ τῆς ἐμπειρίας σοφία τῶν γερόντων (βλ. χφ., σ. 359 καὶ Ἰωάνν. Ψύλλα, ἔνθ' ἀν., σ. 79).

Αἱ *Νεραΐδες* εἰς τὰς περὶ αὐτῶν παραδόσεις μὲ χαρακτηριστικὰ ὅμοια ὡς καὶ εἰς ἄλλους τόπους, ἰδίᾳ εἰς τὰς νήσους, καλοῦνται *Ἀνεραΐδες* καὶ *Καλὲς Κυράδες* (βλ. χφ., σ. 14-16, 166-168, 169, 235, 261, 356, 426).⁴ Τὰ δαιμονικά ὄντα ταῦτα ἐμφανίζονται κατὰ τὴν μεσημβριαν (βλ. χφ., σ. 16, 66, 235, 356).

¹ Βλ. Γεωργ. Κ. Σπυριδάκη, Λαογραφικὴ ἀποστολὴ εἰς Ἀστυπάλαιαν (19 Αὐγ. - 2 Σεπτ. 1957), Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχ., τόμ. 9-10 (1955-57), σ. 410-411.

² Βλ. Ἰωάνν. Ψύλλα, ἔνθ' ἀν., σ. 254-56.

³ Ἡ παράδοσις καὶ ἀλλαγῆ βλ. Γ. Κ. Σπυριδάκη, Λαογραφικὴ ἀποστολὴ εἰς Μῆλον (31 Αὐγ. - 14 Σεπτ. 1959), Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχ., τόμ. 11/12 (1958-59), ἐν Ἀθήναις 1960, σ. 292.

⁴ Βλ. καὶ Ἰωάνν. Ψύλλα, ἔνθ' ἀν., σελ. 14 σημ. 2, 214-215, 307-8.

Παραδόσεις περί ύπαρξεως θησαυρῶν ἀναφέρονται : εἰς θέσιν ἐγγὺς τῆς πρωτευούσης Κέας (Χώρας) (χφ., σ. 57, 140)· εἰς τὸ Φωτειμάρι ἀπέναντι εἰς τὸ Κάστρο τῆς Χώρας (χφ., σ. 14)· εἰς τὸ Μυλοπόταμο (χφ., σ. 144)· εἰς τὴς Σπόλες (χφ., σ. 248) καὶ εἰς τὴν Ἀργόλα πλησίον τῆς Φλέας. (χφ. σ. 257).

Εἰς τὰ καταγραφέντα καὶ ἠχογραφήθέντα δημῶδη ᾠσματα παρατηρεῖ τις τὴν ἔλλειψιν γενικῶς τῶν παλαιότερων ἀκριτικῶν. Ἐκ τούτων κατεγράφη μόνον τὸ εὐρέως, ὡς πανελλήνιον ἀλλῶστε, ἀπαντῶν ᾠσμα «Ὁ ὕπνος τοῦ ἀγούρου καὶ ἡ λυγερὴ ποῦ ἐπιζητεῖ νὰ τὸν ἐξυπνήσῃ προῶρως», τὸ ὁποῖον ὀφείλει τὴν τοιαύτην διάδοσιν τοῦ εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ ὡς γαμηλίου ᾠματος.¹ Δὲν ὑπάρχουν ἔτι, ὅσον τοῦλάχιστον ἀντελήφθη, καὶ τραγούδια τῆς κατηγορίας τῶν παραλογῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπαντοῦν διαδεδομέναι εὐρέως εἰς τὰς λοιπὰς νήσους τοῦ συμπλέγματος τῶν Κυκλάδων. Πληροφορίαι παρὰ τῶν πρεσβυτέρων τὴν ἡλικίαν ἀναφέρουν ὅτι παλαιότερον ἤδοντο καὶ τὰ ᾠσματα ταῦτα καὶ ὅτι βαθμηδὸν ἐγκατελείφθησαν. Ἡ ἐγκατάλειψις αὕτη ἴσως ὀφείλεται εἰς ἐπίδρασιν ἐκ τῶν ἀποίκων, ὡς ἀνωτέρω, κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους.

Ἐκ τῆς ἠχογραφήσεως ὕλης εἰς ταινίας μαγνητοφώνου σημειοῦμεν ἐν ταῦθα τὰς παραλογὰς καὶ τὰ ἀκριτικὰ τραγούδια :

1. Τώρα τὰ πουλιὰ τώρα τὰ χελιδόνια. (Ὁ ὕπνος τοῦ ἀγούρου καὶ ἡ λυγερὴ). (χφ., σ. 440).
2. Κάτω στὴ Ρόδο στὸ Ροδονήσι (τραγούδι τῆς Ρωμοπούλας ποῦ δὲν παίρνει Τοῦρκον ἄντρα). (χφ., σ. 441).
3. Ἐμάθετε τί ἴγνη στῆς Πάτρας τὰ χωριά (φόνος νέας ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ της). (χφ., σ. 448).
4. Κάτω στὸ γιαλὸ κάτω στὸ περιγιάλι. (χφ., σ. 450).

Ἦχογραφήθη ἔτι καὶ ἡ μελωδία τοῦ θρήνου τῆς Μεγ. Παρασκευῆς (χφ., σ. 439).

Χοροὶ τοῦ τόπου τῶν ὁποίων ἡ μουσικὴ ἠχογραφήθη εἶναι : ὁ *σφρτός*, ὁ *μπάλος*, ἡ *πόλκα* καὶ τὸ *βορραγίκο*.

Ἐκ τῶν ἐργατικῶν ᾠμάτων ἀναφέρομεν τὸ τραγούδι τοῦ θέρου,² τοῦ ὁποίου δημοσιεύεται κατωτέρω (σ. 266) ἡ μουσικὴ ἐκ καταγραφῆς εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν γραφὴν ὑπὸ τοῦ Σπυρ. Περιστέρη.

Ἐκ τῶν ἐθίμων τῆς λαϊκῆς λατρείας σημειοῦμεν ὅτι τὸ ἐσπέρας τῆς Κυριακῆς τῆς Τυροφάγου μετὰ τὸ δεῖπνον ἀφήνεται τὸ τραπέζι ἐστρωμένον μὲ τὰ φαγητά· «δὲν τὸ σηκώνουν» *μέχρι τὸ πρωὶ τῆς Καθαρῆς Δευτέρας*» (χφ., σ. 135).

¹ Βλ. περὶ τοῦ ᾠματος Γ. Κ. Σπυριδάκη, Τὸ δημῶδες ᾠσμα «Ὁ ὕπνος τοῦ ἀγούρου καὶ ἡ λυγερὴ», Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχ., τόμ. 11/12 (1958-59), ἐν Ἀθήναις 1960, σ. 229 κ. ἑξ., 245-46.

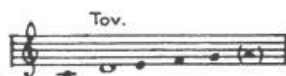
² Τοῦ ᾠματος παραλλ. ἀπαντᾷ καὶ εἰς Κύθνον (βλ. Ἐθν. Μουσ. Συλλ. Λ.Α. ἀρ. 3963).

Ἡ συνηθεια αὐτη, ἀπαντῶσα καὶ ἀλλαχοῦ, δὲν αἰτιολογεῖται ἐνταῦθα διὰ ποῖον σκοπὸν γίνεται, ὡς ἐπὶ παραδ. ἐν Μήλω, διὰ τὰ ἔλθη τὸ στοιχειὸ τοῦ σπιτιοῦ τὰ φάη.¹

Τὸ στοιχειὸ τῆς οἰκίας, προστάτης αὐτῆς, πιστεύεται ὅτι εἶναι ὁ ὄφις τοῦ σπιτιοῦ «Τὸ φίδι εἶναι ὁ ἥσκιος τοῦ σπιτιοῦ καὶ δὲν τὸ σκοτώνομε» (χφ., σ. 148).

J ~ 72 - 78

Πα - ρα - - στη - μό, — πα - ρα - γλυ - μό — μέ -
θά - λαν νά, — γιὰ νὰ δε - ρί - - - ζω, γιὰ
νά — μέ δέρ - νηό ἄ - νε - μος κιό ἡ - λιος
νά, γιὰ νὰ μαυ - ρί - - σω, κρί - δι - νο, — κρί - δι -
νο ψω - μί - και γὰ - - λα κι ὄ - λη μέ - κι ὄ - λη -
μέ - ρα μέσ' - στη - σκά - - - λα.

Ὡς αἰτιολογία τῆς λατρευτικῆς συνηθείας τῆς παρασκευῆς κολλύβων κατὰ τὸ Ψυχοσάββατον τῶν Ἁγίων Θεοδώρων λέγεται ὅτι «τῶν Ἁγίων Θεοδώρων βράζομε τὸ κόλλυβο, παιδὴς ὁ Ἅγιος Θεόδωρος εἶπε στὸν κόσμον νὰ μὴ φάνε κρέας τὴν ἀποκριὰ γιὰτ' ἦτανε δηλητηριασμένο τὸ κρέας. Τὸ εἶχε δηλητηριάσει ὁ βασιλιάς, γιὰ νὰ πεθάνῃ τὸν κόσμον, παιδὴς ἐπῆγαινε τότε ὁ κόσμος μὲ τὴ θρησκεία τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτὸς δὲν ἐπίστευε.

¹ Βλ. ἐν Ἐπετ. Λαογρ. Ἀρχ., τόμ. 11/12 (1958-59), ἐν Ἀθήναις 1960, σ. 292.

ἽΟ Ἁγιος Θεόδωρος εἶπε νὰ μὴ φᾶνε κρέας, ν' ἀποκριώσουνε, ἀλλὰ νὰ βράσουνε σιτάρι γιὰ νὰ φᾶνε. Ἔτσι δὲν φάγανε κρέας καὶ δὲν πέθανε ὁ κόσμος.

Γι' αὐτὸ τῶν Ἁγίων Θεοδώρῳ ὄλος ὁ κόσμος βράζει σιτᾶρι» (χφ., σ. 325).

ἽΟ ἀγροτικὸς βίος ἔχει διαμορφωθῆ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς κατοικίας τῶν ἀγροτῶν συμφώνως πρὸς τὴν ιδιόμορφον ἐνταῦθα συγκρότησιν τῆς κοινωνίας, ἦτοι τοὺς προεστούς, τοὺς ἄρχοντας, καί, ὡς ἐλέγχθη ἀνωτέρω, τοὺς δουλοπαροίκους, καλλιεργητὰς τῆς γῆς, οἱ ὅποιοι ἐξηρτῶντο ἀπολύτως ἐκ τῶν ἀρχόντων. Οὗτοι ἦσαν ἐγκατεστημένοι εἰς τὴν ὑπαιθρον ἐντὸς τοῦ καλλιεργούμενου κτήματος, τὸ ὁποῖον ἐλέγετο *καθοικία* καὶ *καθέδρα*. ἽΗ κατοικία των μὲ πολὺ στενήν καὶ χαμηλήν εἴσοδον, μονόσπιτο στενοεπίμηκες, ἐκαλεῖτο, ὡς καὶ μέχρι σήμερον, *στάβλος*.¹ Τὰ καλλιεργούμενα κτήματα, κυρίως τὰ γόνιμα, εἶναι περιτετοιχισμένα καὶ λέγονται *κλείσματα* (χφ., σ. 173, 311), ἐντὸς δὲ τούτων συντηρεῖται σήμερον κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ ἡ κτηνοτροφία, ἡ ὁποία εἶναι οἰκόσιτος. Διὰ τὰ ποιμνία ὑπῆρχον παλαιότερον, περιορισμένως πλέον σήμερον, ἐκτεταμένα ἀπερίφρακτοι περιοχαί, αἱ ὁποῖαι καλοῦνται *βολαί* (χφ., σ. 435).²

R É S U M É

Mission folklorique à l'île de Κέα (15-29 Août 1960)

Le matériel relevé lors de la mission folklorique à Κέα s'étend sur 452 pages. Il contient des manifestations sur la vie matérielle, sociale et spirituelle du peuple, à savoir sur l'habitation, les vêtements, l'agriculture, les pratiques pendant la naissance, le mariage et la mort, la religion, le culte populaire et la magie; l'astrologie et la météorologie, la divination, les chansons, les contes, les proverbes etc.

De ce matériel l'auteur examine brièvement quelques contes, comme celui a) du Lióndas (Λιόντας), lion, (voir supra, p. 258-260 et fig. 3 et 4). Il s'agit d'un monument colossal, de l'année 600 A.C. Au dire des habitants ce lion fut pétrifié en cet endroit par les fées (Neráïdes), qui sont des êtres démoniaques et se présentent partout en Grèce sous les figures des belles femmes.

Le nom «Neráïda» provient de l'ancien Grec «Néréïis» (Νηρηΐς), mot qui désignait les nymphes de la mer. La croyance que les «Neráïdes» fré-

¹ Περὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς μορφῆς αὐτοῦ βλ. Γεωργ. Κ. Σπυριδάκη, ἽΗ ἀγροτικὴ κατοικία (ὁ στάβλος) εἰς τὴν Κέα, ἽΕπετ. ἽΕταιρ. Κυκλ. Μελετῶν, τόμ. 2 (1962), σ. 755-760.

² Βλ. καὶ ἽΙω. Ψύλλαν, ἔνθ' ἀν., σ. 162 - 63. Εἰδικώτερον περὶ τῶν βολῶν τῆς Κέας βλ. ἽΙωακ. Βισβίτζη, Αἱ βολαί τῆς νήσου Κέας, ἽΕπετ. ἽΕταιρ. Βυζ. Σπουδῶν, τόμ. ΙΘ' (1949), σ. 26-74.

quentent surtout les sources, fleuves et vallons est très répandue aujourd'hui et survit de l'antiquité.

Il faut noter qu'un mythe pareil à celui décrit plus haut, existait déjà dans l'antiquité (voir supra, p. 259). Il est mentionné par Héraclite de Pontus (FHG, vol. II, p. 214. ed. C. Müller).

Viennent ensuite les contes: b) sur la forteresse en ruines de Ste Marina (voir plus haut, p. 257-58 et fig. 2) et la construction de l'église de la Sainte Vierge appelée Castriani (voir p. 261-62, fig. 5, 6); c) sur une caverne se trouvant au sud de l'île où, selon la croyance du peuple, vivait le Cyclope Polyphème (voir p. 260-261); d) sur les Saints Anargyres, médecins, auxquels on sacrifie, le jour de leur fête, des bêtes (voir supra, p. 261); e) sur la procession qui a lieu, dans la période de sécheresse en l'honneur du Prophète Élie, dont l'église se trouve sur la plus haute cime de la montagne de l'île, pour attirer la pluie. Sur la même place existait dans l'antiquité un autel (βωμὸς) consacré à Zeus à qui les habitants offraient des sacrifices dans le cas de sécheresse (voir supra, p. 262-263); f) D'autres contes traitent: des destructions provoquées dans l'île de Kéa par les invasions des corsaires (voir supra, p. 264), de Saint Cassien, dont la légende est très répandue chez les peuples slaves et surtout en Russie (voir supra, p. 263-264) etc.

L'auteur a enregistré également sur bandes de magnétophone 31 mélodies et danses populaires (voir supra, p. 265-66).

Β΄.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΕΙΣ ΤΑΣ ΝΗΣΟΥΣ ΟΘΩΝΟΥΣ, ΕΡΕΙΚΟΥΣΑΝ ΚΑΙ ΜΑΘΡΑΚΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΚΕΡΚΥΡΑΣ (6-28 ΙΟΥΛΙΟΥ 1960)

ΥΠΟ ΔΗΜ. Σ. ΛΟΥΚΑΤΟΥ

Αἱ νησίδες Ὀθωνοί, Ἐρείκουσα καὶ Μαθράκι¹ εὐρίσκονται βορείως τῆς Κερκύρας εἰς θέσιν τριγώνου εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἴονίου πελάγους, ἀπέχουσαι περὶ τὰ 7 ναυτικά μίλια ἀπ' ἀλλήλων καὶ τῆς Κερκυραϊκῆς ἀκτῆς, πλὴν τῶν Ὀθωνῶν, οἵτινες ἀπέχουν ἀπὸ τῆς Κερκύρας περὶ τὰ 14 μίλια.

Περὶ τῶν νήσων τούτων δὲν ἔχουν γραφῇ ἰδιαίτεροι μελέται, λαογραφικοῦ ἢ ἱστορικοῦ περιεχομένου, οὐδὲ συλλογὴ τις λαογραφικῆ ἢ γλωσσικῆ ἐφέρετο μέχρι τοῦδε εἰς τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐκ τῶν παλαιότερων μελετητῶν τῆς ἱστορίας καὶ τῆς γεωγραφίας τῆς Κερκύρας ἐλάχιστοι ἀνέφερον, καὶ μόνον παρεμπιπτόντως, τὰ ὀνόματα τῶν τριῶν νήσων, εἶναι δὲ

¹ Διατηρῶ τὴν ὀρθογραφίαν τῆς Νομαρχίας Κερκύρας καὶ τῶν ἀντιστοίχων Κοινοτήτων, μολοντί παραδίδεται ἡ γραφὴ Ὀθωνοί καὶ Ἐρεικοῦσα (βλ. κατωτέρω).